

ЛЕВ ДАНИЛОВИЧ

(помер близько 1300 р.)

... 63-річний галицько-волинський князь Данило Романович помирав (у 1253 р. він був коронований у м. Дорогичині на Бузі – М.В.). "Важке, повне небезпек, тривоги життя підірвало здоров'я Данила Романовича, і він серйозно захворів (літописець згадує про його недугу), а 1264 року помер у своєму улюбленому місті Холмі", – писав сучасний дослідник Микола Котляр. На тлі тих складних обставин, в яких королю Данилу доводилося діяти, його досягнення були справді видатними. Цей факт підтверджують усі без винятку відомі історики.

Після його смерті галицька земля перейшла в спадок прямо до його синів – Лева, Мстислава і Шварна. Після кончини Шварна, володаря Литви, Лев почав активну боротьбу за литовський престол, використовуючи при цьому не завжди чесні методи. Тоді це було цілком нормально. Успіху він не досяг, бо литовці самі собі вибрали князя. Українська дослідниця О.Сфіменко вважала, що боротьба, яка почалася між Левом і Шварною за литовський престол, завдала великої шкоди, ці інтриги "розірвали мирне об'єднання Литви з Руссю" і "навернули на державу нове спустошення з боку татар". До цього додамо, що правда була на боці Шварна, котрий, як старший син Данила, мав успадкувати за своєю дружиною Литву.

Лев уже в 1264 р. став володарем Галицько-Волинського князівства. Звичайно, як людина свого часу, він намагався будь-якою ціною домогтися свого і не нам звинувачувати його в цьому. Такий був час.

Данило Галицький прагнув виховати своїх синів справжніми воїнами. Тому ми найбільше знаємо про Лева за його походами. Саме він найчастіше допомагав батькові в них. Так, під час походу Данила в Опаву (Чехія) в 1254 р. тільки з приходом Лева вдалося здобути фортецю Нос-

ельт і спустошити опавську землю. Через рік, в 1255 р., Данило з сином організували похід на в'ятичів. Російський історик С.Соловйов писав, що "молодий Лев Данилович, дізнавшись, що один із князів в'ятських, Стекинт, закріпився зі своїми в лісі, пішов на нього, вбив самого, брата його... і приніс до батька зброю Стекинтову і брата його". Це обрадувало короля Данила, що побачив у синові свою національну зміну. У 1256 р., під час нового походу, Данило і Лев також одержали перемогу. З цього часу батько почав доручати синові самостійні рішення найважливіших справ. Леву Даниловичу навіть вдалося вигнати монголо-татар з Бузького узбережжя.

У 1260 р. на Русь напали татарські орди на чолі з Бурундаєм, і нову Данило посилав назустріч їм сина. "Вислані явилися до Бурундаю, — писав відомий український історик М.Костомаров, — ... і принесли йому подарунки. Бурундай прийняв їх грізно і став кричати на Василька і Лева... Наостанку Бурундай сказав князям: "Коли хочете жити з нами в згоді, то розкиньте всі вали городи". Довелось "розкидати" міста, серед яких був і Львів. Перша згадка про це місто є в галицько-волинському літописі за 1259 рік. Академік Іван Крип'якевич у книзі "Історичні проходи по Львові" писав, що Данило "над низиною між Полтави поставив город (замок) і назвав його Львовом, від імені молодшого сина Лева". Крип'якевич твердив, що це місто було закладено на честь одруження Лева Даниловича з угорською королевою Констанцією. Однак сучасний історик М.Котляр підкреслює, що Львів існував ще в 1256 р.

Отже, ставши князем, Лев Данилович виявив себе талановитим полководцем і, за визначенням М.Аркаса, "дуже жвавим чоловіком". Він і згодом брав безпосередню участь у походах 1286-1287 рр., а в 1292 р. здобув польське місто Люблін. "Під час походів у Сілезію і Бреславлицю, — писав С.Соловйов, — галицька рать взяла багато здобичі". Оціню-

ючи історичну постать галицько-волинського князя, українська дослідниця Н.Полонська-Василенко недвозначно заявила: "Лев був одним із видатних державних діячів XII ст. Його держава і він сам були добре відомі в Західній Європі. В анонімному географічному трактаті 1308 року, який переходується в Парижі, сказано: "Рутенія - величезна країна, сусідня з Грецією та Болгарією, ця країна... тепер платить данину татарам, а князь її - Лев". Близько 1281 р. Лев заволодів і приєднав до Галицько-Волинського князівства закарпатські землі.

З кінця XII ст. "головним об'єктом наступальної політики королів Угорщини залишається східний сусід - Галицько-Волинська Русь. Із зазіханням на владу над нею вони виступали з кінця XI ст.", - говорить в першому томі "История Венгрии". Угорські королі не раз організували походи на Русь або брали участь в тамтешніх феодалських усобицях. Цікаві факти з цього приводу знаходимо в І.Кондратовича. Так було періодами з 1092 по 1200 рр. Головною їхньою метою було підкорити Галицько-Волинське князівство. Данило лавірував, укладаючи союзи з ворогами угорського короля Андрія. Можливо, що й спроби в 1237 і 1239 рр. одружити Лева з королівською дочкою Констанцією мали на меті припинити напади угорців. Необхідно врахувати і той факт, що після смерті Романа Данило п'ять років прожив при угорському королівському дворі, з'явившись на батьківщині тільки в десятилітньому віці.

Нарешті угорським нападам було покладено край. Уже згадуваний закарпатський історик І.Кондратович писав, що "близь за 40 роков текли сі кроваві битви і так король Андрей, Бейла да з 12 раз засіли Галичину і виступали із неї. В конци Данило і Василько под Ярославом побили Угров і Галич постоянно остав в руках братов Романовичів". У 1246 р. Данило уклав союз з угорським королем Белою-IV. Цей союз протримався до 1264 р. Таким чином, Данилові вдалося налагодити сусідські відносини з Угорщиною, але саме Леву пощастило повернути рідно-

му князівству колишні руські землі (Закарпаття). Цікаві думки з цього приводу висловив корифей української історичної науки Михайло Грушевський. У своїй багатотомній "Історії України-Руси" він переконував, що "русини в Угорщині такі ж давні осадники, як і угри, і що в Карпатських горах вони вже жили від непам'ятних часів...". Вчений доводив автохтонність місцевого руського населення.

Між Срібною землею і Галичиною, за словами закарпатського краєзнавця П.Сови, "велась оживлена торговля". На підтвердження такого висновку автор книги "Прошлое Ужгорода" (1937) наводить грамоту 1214 р., яку єпископ Зацковський Болеслав дав заснованому ним Лелеському монастирю. У цьому нема нічого дивного, адже Закарпаття в IX-XII ст. входило до складу Київської Русі. Ця проблема знайшла ґрунтовне відображення у праці вітчизняного історика М.Мелекача "Про приналежність Закарпаття до Київської Русі в X-XI ст."

В "Ілюстрованій історії України", посилаючись на угорські, чеські, польські й німецькі джерела, М.Грушевський стверджував, що за часів Лева Даниловича Закарпаття входило до складу його держави. Лев "пробував заволодіти...закарпатською угорською Україною, користуючись з замішань на Угорщині, і, здається, якийсь час володів нею, бо в однім документі Григорій надзупан бережської столиці називає себе його урядником". Разом з тим вчений писав, що придбані Левом Даниловичем закарпатські території були незначними.

Учень М.Грушевського академік І.Крип'якевич вважав, що в кінці III ст. Закарпаття входило до складу Галицько-Волинського князівства. В "Історії України" він пише про взяття Левом комітату Берег, хоча вченому не вдалося з'ясувати, як це сталося. Будучи зятем Бели-IV, утримуючи окремі землі нинішнього Закарпаття, підкреслював І.Крип'якевич, Лев підтримував добросусідські відносини з Угорщиною. Але згодом вони погіршилися і розпочалася війна, в ході якої князь захопив ще

деякі землі. Як доказ він теж наводить грамоту 1299 р. І. Крип'якевичу не судилося з'ясувати, на яких правах галицький князь володів цими землями, і це він визнавав у своїх працях.

Вищезгадувану проблему досліджував і В. Пачовський. "Коли по приходу половців в Угорщину, - писав він, - там змінилася реакція проти слов'янщини, галицько-волинський князь Лев Данилович зайняв Закарпатську Русь у 1280 р. за короля Володислава-IV. Він вважає себе управненим до того, бо як оженений з угорською королівною Констанцією, донькою Бели-IV, дістав у віно за Констанцією посілості після Ростислава Михайловича на Закарпатті. Військо Льва напало на Угорщину й опустошило поріччя Тиси та забрало всю Карпатську Україну під владу Галицько-Волинської держави". Такі думки висловлював І. Кондратович у праці "Історія Підкарпатської Русі": "... Війско Льва напало на Угорщину и пустошило верхнее поречья Тиси от повночної границі аж до Вишкова". Можливо, процитовані дослідники і мають рацію, коли твердять про захоплення Левом Даниловичем всього Закарпаття. Але, як би там не було, це проблема дискусійного характеру, і для її вирішення необхідні нові факти.

А ось якої думки щодо цього дотримуються сучасні дослідники. М. Троян писав, що до Галицько-Волинського князівства була приєднана "західна частина Закарпаття - від нинішнього Берегова до гори Шаковиця". Ці землі сорок років (з 1281 до 1321 рр.) перебували у складі держави Лева Даниловича та його наступника. Є ще один доказ такої думки. Він стосується міста Сольви (Сваляви), невеликого поселення, яке до 1264 р. знаходилося "по другий бік засіки" (тобто в складі Галицько-Волинського князівства). З 1281 до 1321 рр. Хуст також входив до складу держави Лева Даниловича, а потім його сина Юрія. До речі, вони обидва успадкували за Данилом Галицьким корону. Петро Сова писав, що Леву Даниловичу була запропонована також угорська корона.

На боці сучасних дослідників також усна народна творчість, яка зберегла згадку про "свобідні ворота". Пригадуючи ті часи, коли між Закарпаттям і Галицько-Волинським князівством не було кордону, а значить, був вільний перехід через карпатські перевали ("ворота"), парубок звертається до свого сивого коня з такими словами:

Скажи мені, сивий коню,
Де суть літа, де той час?
Де суть часи слави світа
І свободні ворота?

Галицько-волинський літопис, описуючи карпатські перевали, теж кілька разів називає їх "воротами" (Мельник В. Історія Закарпаття в усних народних переказах та історичних піснях. - Львів, 1970. - С. 35-36).

Про останні дні великого князя відомо мало. Микола Аркас писав, що "він усяково старався вдержати у Галичині батьківський порядок, а синові своїому оставити наслідство, котро здобув собі од батька". Додамо до вищесказаного, що він передав синові не тільки землі батька, а й Люблін та закарпатські територіальні надбання. Останні свої дні Лев Данилович, як свідчать письмові джерела та усна народна творчість, провів ченцем у монастирі й помер близько 1300 року.

Безперечно, Лев Данилович залишив яскравий слід в історії нашого народу. Тому й не дивно, що багато вчених намагалися досліджувати його діяльність. Його постать приваблювала українських художників і письменників. Сподіваємось, що це буде продовжуватись, особливо сьогодні, коли незалежна Україна робить перші кроки до свого, будемо сподіватися, щасливого майбуття. А нам ще й ще раз слід замислитись над тим, чи варто рвати кровноспоріднені, родинні зв'язки з великим українським народом.